สรุปประเด็นสำคัญจากการสัมมนา BOT Symposium 2025

Research Talk “เศรษฐกิจสีเทา: ต้นทุนที่ซ่อนอยู่ของเศรษฐกิจไทย”

ธานี ชัยวัฒน์

การจดทะเบียนบริษัท การเปิดบัญชีธนาคาร และการถือครองทรัพย์สินอย่างถูกต้อง ช่วยให้ธุรกิจดำเนินงานได้สะดวกและสร้างความเชื่อมั่นให้คู่ค้า แต่แม้บริษัทจะมีเอกสารครบถ้วน ก็อาจตรวจสอบได้ยากว่าใครเป็นผู้ควบคุมกิจการจริง หรือเงินที่ใช้มาจากไหน ช่องว่างนี้เปิดโอกาสให้บางกลุ่มใช้ระบบทางการเพื่อซ่อนที่มาของเงินหรือปกปิดว่าใครได้รับผลประโยชน์

Research talk นี้ชวนทำความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจสีเทาและทุนเทา อะไรทำให้เศรษฐกิจสีเทาคงอยู่ได้ และเศรษฐกิจสีเทาเชื่อมโยงกับภาคการเงินอย่างไร และนโยบายที่จะช่วยจัดการกับเศรษฐกิจสีเทาเป็นอย่างไร โดย “เศรษฐกิจสีเทา” ในที่นี้ หมายถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ใช้สิทธิ ความสัมพันธ์ หรือบริการของทางการร่วมกับการปกปิดข้อเท็จจริงสำคัญ การหลีกเลี่ยงกติกาโดยมิชอบ หรือการใช้อำนาจเอื้อประโยชน์กับตนเองและเครือข่าย เศรษฐกิจสีเทาเป็นการผสมผสานระหว่างมูลค่าที่อยู่ในรูปแบบหรือช่องทางที่ถูกกฎหมาย กับมูลค่าจากที่มาของเงิน วิธีการ หรือการใช้อำนาจที่ผิดกฎหมายหรือมิชอบ ในขณะที่ “ทุนเทา” หมายถึงเงินทุน สินทรัพย์ สิทธิทางเศรษฐกิจ หรือทรัพย์สินอื่นที่มีมูลค่าที่ถูกสะสมหรือใช้ประโยชน์ผ่านเครือข่ายความสัมพันธ์ของผู้มีอำนาจและผู้เอื้อประโยชน์อย่างเป็นกลไกหรือระบบ

ช่องทางที่ทำให้ทุนเทาและเศรษฐกิจสีเทาดำรงอยู่และเติบโต

ทุนเทาอาศัย 3 ช่องทางหลักในการดำรงอยู่และเติบโต ได้แก่

- สิทธิทางการ เช่น เอกสารสิทธิ นิติบุคคล และบัญชีธนาคาร ซึ่งทำให้ธุรกรรมดูชอบด้วยกฎหมาย
- ช่องว่างของข้อมูล ทำให้ผู้กำกับเห็นเพียงบางส่วนของเครือข่าย
    - ตัวกลางวิชาชีพ เป็นผู้ที่มีความรู้ในการจัดโครงสร้างธุรกรรมให้ใช้ประโยชน์จากสิทธิทางการและช่องว่างของข้อมูลได้เต็มที่

เศรษฐกิจสีเทาคงอยู่ได้เมื่อผลตอบแทนจากการปกปิดสูง และโอกาสที่ผู้ควบคุมตัวจริงจะต้องรับผิดต่ำ Research Talk นี้นำเสนอกรอบ 5C เพื่ออธิบายกลไกที่เกื้อหนุนกัน ตั้งแต่การปกปิดตัวตนและที่มาของเงิน การใช้บริการทางการเงินเพื่อเคลื่อนย้ายเงิน การดึงผู้มีอำนาจมาเอื้อประโยชน์ การเปลี่ยนเงินเป็นทรัพย์สิน ไปจนถึงการมีอิทธิพลต่อกติกา

ตัวอย่างแนวทางจัดการทุนเทาในต่างประเทศ

โจทย์สำคัญสำหรับการจัดการทุนเทาคือการตรวจสอบให้เห็นว่าใครควบคุมและได้รับประโยชน์จากธุรกรรมจริง ประเทศไทยเผชิญปัญหาคล้ายกับหลายประเทศ ทั้งการใช้บริษัทบังหน้าและการเคลื่อนย้ายเงินผ่านระบบการเงิน จึงอาจพิจารณานำเครื่องมือที่ใช้ในต่างประเทศมาปรับใช้ได้ เช่น สหราชอาณาจักรใช้การ

ยืนยันตัวตนของกรรมการและผู้ควบคุมบริษัท และให้การยืนยันตัวตนเป็นเงื่อนไขบังคับของการจดทะเบียนบริษัทและการแต่งตั้งกรรมการใหม่ มาตรการนี้มุ่งลดการใช้ทะเบียนบริษัทในการฉ้อโกงและยกระดับคุณภาพข้อมูลในทะเบียน ส่วนสิงคโปร์กำหนดความรับผิดชอบร่วมของสถาบันการเงินและผู้ให้บริการโทรคมนาคมในการรับมือการหลอกลวงบางประเภท เมื่อความเสียหายกลายเป็นต้นทุนของผู้ให้บริการ ผู้ให้บริการก็มีแรงจูงใจคัดกรองบัญชีม้าและระงับธุรกรรมเร็วขึ้น

ผลกระทบจากทุนเทาและเศรษฐกิจสีเทา

ต้นทุนของเศรษฐกิจสีเทาตกอยู่กับทั้งครัวเรือนที่สูญเสียเงินและธุรกิจสุจริตที่ต้องแข่งขันบนกติกาที่ไม่เท่าเทียม ในระยะยาว หากการเข้าถึงสิทธิพิเศษให้ผลตอบแทนสูงกว่าการพัฒนาสินค้า เงินทุน ที่ดิน และโอกาสทางธุรกิจย่อมไหลไปสู่กิจการที่ได้เปรียบจากความสัมพันธ์ และลดแรงจูงใจในการลงทุนด้านทักษะ เทคโนโลยี และนวัตกรรม

แนวทางรับมือกับทุนเทา

แก่นของการกำกับทุนเทาคือต้องทำให้ทุนเทาไม่คุ้มค่า การกำกับจึงไม่ได้อยู่ที่การเพิ่มเอกสาร ระงับบัญชี หรือยึดทรัพย์ให้มากขึ้นเพียงอย่างเดียว Research Talk นี้เสนอว่านโยบายควรลดผลตอบแทนจากการปกปิด และทำให้ความรับผิดไปถึงผู้ควบคุมตัวจริง แนวทางที่ทำได้คือเชื่อมข้อมูลทะเบียนบริษัทกับข้อมูลผู้ได้รับผลประโยชน์ที่แท้จริง ให้ธนาคารและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งต่อสัญญาณเสี่ยงเพื่อระงับธุรกรรมตามเงื่อนไขของกฎหมายและติดตามทรัพย์เพื่อคืนแก่ผู้เสียหาย รวมถึงเปิดเผยเหตุผลในการอนุมัติและให้ข้อยกเว้นเพื่อให้ตรวจสอบย้อนหลังได้ ควบคู่กับการลดการยื่นข้อมูลซ้ำและทำให้ผู้ประกอบการสุจริตเข้าถึงบริการและสินเชื่อในระบบได้ง่ายขึ้น